

UPOZNALI SMO NEPRIJATELJA I ON JE MI

(Džordž Sonders: *Deseti decembar*, prevela s engleskog Kristina Kulauzov Filipović, Laguna, Beograd, 2019)

Pripovedanje Džordža Sondersa, opisano njegovim rečima, „pomalo liči na kuvanje, tokom koga biste mogli neprestano da isprobavate ukus onoga što je na šporetu u realnom vremenu, čak i dok dodajete ovaj ili onaj začim. I ako biste mogli da izbacite začine. I da počnete ispočetka i da uporedite različite verzije u realnom vremenu“.¹ Ovako upoređen proces pisanja s procesom kuvanja ima za cilj da ukaže na jednu prostu činjenicu: i pisac i kuvar, da se izrazimo ležerno, moraju sve vreme dobro da paze na odmerenost i preciznost sastojaka, začina, temperature i vremena, kako priča (jelo) ne bi ispala na kraju bljutava i nesvariva za čitaoca (gurmana). Procesima pisanja i kuvanja su svakako bliski procesi interpretacije i jedenja, koji, takođe, moraju biti jednako dobro odmereni. Književni teoretičar i kritičar Džonatan Kaler, u članku „U odbranu interpretacije“, čak kaže da se „može zamisliti da je *nadinterpretacija* (preterivanje u interpretaciji) kao *prejedanje* (preterivanje u jelu): postoji pravilna ishrana i pravilna interpretacija, ali neki ljudi se ne zaustavljaju onda kada bi trebalo. Oni nastavljaju da jedu ili da tumače prekomerno, sa rđavim rezultatima“.² Čitanje iz perspektive pisca, što je naš slučaj, jeste uvek čitanje koje priziva pisanje i koje rizikuje da sklizne u nepravilnu interpretaciju, pa se nadamo da ćemo se u našem čitanju na vreme zaustaviti. Džordž Sonders – inženjer geofizike, portir, čata, građevinski radnik, profesor na Univerzitetu Sirakuza, dobitnik najznačajnijih svetskih nagrada i stipendija – jeste najbolji primer *pisca za pisce*. Njegovih deset priča objedinjenih u knjizi *Deseti decembar*³ savršeno su odmerene i njima se ništa ne može dodati, niti oduzeti.⁴ O zaprepašujuće naštivanom Sondersovom peru, svedoče i reči Tomasa Pinčona, koji je priče iz ove knjige lapidarno okarakterisao kao graciozne, mračne, samosvojne i duhovite.

Lingvistički briljantan – čak i kad se njime pripoveda nešto zapanjujuće potresno, razorno bolno ili nepodnošljivo tužno – Sondersov jezik je ultimativno svedočanstvo o američkoj

¹ Svi navodi u ovom članku su preuzeti iz intervjua Miće Vujičića s Džordžom Sondersom: „Koga još ima na groblju kasno noću“, NIN, 26. oktobar 2017.

² *Strategije čitanja*, priredila Mirjana Stošić, Centar za medije i komunikacije, Beograd, 2014.

³ Priče „Deseti decembar“ i „Pobednički krug“ premijerno su objavljene 2014. i 2016. godine u časopisu *Polja*, a mikropriča „Štapovi“ je objavljena 2015. godine u panorami moderne svetske fleš fikcije *Skrati priču*, sve u odličnim prevodima Kristine Kulauzov Filipović.

⁴ Interesantno je da je Sonders, u integralnoj verziji intervjua, objavljenom 2017. godine na onlajn magazinu *Plastelin* pod naslovom „Ulubljeni svemirski brod iz *Ratova zvezda*“, održao kratak kurs pisanja na temu: Šta se može izostaviti u priči, a šta se ponavlja ili podrazumeva? Sonders tvrdi da se do „proze koja nije mrtva“ dolazi pomoću logike, ali i pomoću sluha. Dakle, ako je za kuvara čulo ukusa najvažniji instrument, za pisca je to, po Sondersu, sluh.

multiplikovanoj stvarnosti. Dok pripoveda, Sondersu kao da na ramenu sedi kakav Demon Priče koji mu izdaje stroge zapovesti: *Pobrini se da jezik ne bude jadan, stvori ljude i svet!* On kaže kako smatra da „izmišljeni događaji izgledaju kao da su se zaista dogodili jedino kada su prikazani pravim jezikom; ako se ispriča na pravi način, čak i nešto nemoguće može da izgleda kao da se zaista dogodilo“. Držeći se ovih pravila, Sonders uspeva da uveri čitaoca u istinitost ispričanog i u logiku priče, čak i kada je ona prožeta fantastičkim motivima, kao u pričama „Beg iz Paukove Glave“ ili „Dnevnik o Semplici devojkama“, u kojoj se, između ostalih uvrnutih likova, pojavljuje i niz devojaka dovedenih iz Laosa, Moldavije, Somalije i Filipina; u te lutke od krvi i mesa ugrađene su nekakve futurističke mikrolinije, a jedina svrha im je da služe kao baštenski ukrasi. Ova dnevnička priča, iako ima fantastičke elemente, svedoči o licemerstvu neoliberalnog kapitalizma i konzumerističkog Zapada koji trguje podjednako i dušama i telima ljudi koji se poput merkantilne robe uvoze iz Trećeg sveta. Američkom piscu njegove generacije (kao i onima posle njega) veoma je bliska ideja da priča može (a možda i treba) da bude antirealna i da ukršta različite žanrove. Umetnička istina, onako kako je Sonders razume, jednostavno znači da on ne želi da vara čitaoca tako što će eksperimentisati s formom i jezikom čisto radi postizanja dramatičnog efekta. Za njega je priča vrsta logičke konstrukcije u kojoj samo treba da valjano postavlja pitanja i iskreno na njih odgovara. Zbog toga on ne beži od teških tema koje zaokupljaju savremeno američko društvo koje u većini robuje besmislenim kulturološkim obrascima (supremaciji, uvreženom stavu o nadmoći i dominaciji nad drugima) i stereotipima (nasiljem medija i popularne kulture nad realnim životom). U uvodnoj priči „Pobednički krug“ Sonders, pišući o neuspehu pokušaju kidnapovanja i bauku pedofilije, bez zadržke ogoljuje američku svakodnevicu podređenu sistemu, korporacijama i vladi, kao i matricama prihvatljivog društvenog ponašanja. U priči „Dom“ on pod vivisekcijski nož stavlja nemoguć život ratnog veterana, koji ne uspeva da se uklopi u licemerno društvo koje ne želi da ih on svojim posttraumatskim stresnim poremećajima podseća na sopstveni lažni patriotizam, lažni moral i lažnu savest.

Sonders u gotovo svim pričama polazi od simplifikovanog zapleta. Recimo, priča „Deseti decembar“, iako ima složenu strukturu i prati dva toka svesti, zapravo govori o tipu koji ima rak, koji odlazi u šumu i pokušava da se ubije. Da bi ovo jednostavno polazište dobilo širi obrazac, autor je morao da investira u to da priču ispriča na pravi način, odnosno, da upotrebi specifičan narativni diskurs kojim će postići estetsku autentičnost; školski rečeno, veština predočavanja događaja u priči jeste ono što razlikuje prosečnog od vrhunskog pripovedača kakav Sonders svakako jeste. Zbog toga i nije važno koliko je inicijalni zaplet složen, već koliko vešto je ispričavan.

Pripovedna strategija za kojom Sonders najčešće poseže ogleda se u veštoj upotrebi dijaloga. U razgovorima između likova, često vođenim sirovim, kolokvijalnim jezikom, otvorenost i iskrenost dolaze iz neočekivanog i obično nedozvoljenog pravca, čime tekst pokatkad zadobija apsurdni i humorni efekat.

Priče iz *Desetog decembra* mnogo duguju popularnoj kulturi (što su prevoditeljka i izdavač odlično rešili time što su čitaocima pružili dodatna objašnjenja u vidu fusnota). Autor, najpre u pričama „Moj viteški fijasko“ i „Al Rusten“, ali i drugim u zbirci, ukazuje na moć, kao i na erozivne i parazitske osobine popularne kulture. Sonders smatra da su pop fenomeni

samo preuveličane manifestacije različitih aspekata naših ličnosti. Zbog toga i zaključuje da smo kao konzumenti popularne kulture jednako krivi za njen uspeh, ali i za njen pad (televizijski rijaliti programi, petparačka literatura i tabloidna štampa, na primer, ne mogu sami od sebe da nestanu sve dok za njima postoji glad publike željne lake i brze zabave).

Priče iz knjige *Deseti decembar* Džordža Sondersa bude čitalačku radoznalost i podstiču na potragu za valjanim odgovorima na njegova dobro formulisana pitanja.